

De toekomst van het toezicht

‘De overheid schiet vaak in een kramp’

Wat vinden rijksambtenaren van integraal toezicht, risicobeperking en de rol van communicatie? Die vraag staat centraal bij de discussiemodule Toezicht: de inspectie voor de toekomst. PM raadpleegde vier experts.

Tekst **Rutger van den Dikkenberg**

Hoe gaat de overheid in de toekomst om met risico's en wat betekent dat voor de rol van inspectiediensten? Rien Meijerink, voorzitter Raad voor de Volksgezondheid en

Zorg en voormalig SG van OCW, Inspecteur-Generaal der Mijnen Jan de Jong (Staatstoezicht op de Mijnen, EZ), VVD-Kamerlid Brigitte van der Burg en Jan van Tol (Overheid voor de Toekomst, BZK) geven hun visie.

Stelling 1: De overheid communiceert onvoldoende over risico's en snijdt zichzelf daarmee in de vingers

DE JONG ‘Zet alle risico's nou eens op een rijtje: wat zijn de echte gevaren en waar heb je geen last van? Die integrale risico-afweging is er nog steeds niet en de burger weet daar te weinig van af en er wordt niet heel openlijk over gesproken. Het helpt om adequaat te reageren op belangrijke zaken en als je over risico's wilt communiceren, richt je dan op risico's die er toe doen. Voor ons parlement zou dat ook een *eye opener* zijn: dan ziet het zaken in perspectief.’

MEIJERINK ‘Bij veel publieke instellingen als zorg en onderwijs zie je heel weinig communicatie over nadelige gevolgen. Wij denken allemaal vanuit het centrale punt Den Haag, maar je moet dit soort zaken overlaten aan diegenen die rechtstreeks met de burger zaken doen. Ik heb niets

met een overheid die communiceert over risico's, zolang het niet gaat over nationale rampen zoals een pandemie. Degenen die de publieke taak uitvoeren zijn gehouden om veel opener over gevaren te praten. Dat loopt scheef, omdat burgers geen risico willen lopen. Die moeten van tevoren allemaal worden afgedekt en dus wordt er over onafgedekte risico's niet veel gezegd. Nu verschuilt men zich na ongelukken achter elkaar, maar het gaat juist om het aanwakkeren van persoonlijke verantwoordelijkheid.’

VAN TOL ‘Er wordt vaak gezegd dat de samenleving geen risico's meer accepteert, maar het idee dat de overheid al uw problemen oplost, is een waanidee. De overheid moet duidelijk communiceren over risico's en de eigen rol daarin. Ik las

onlangs in de krant dat het aantal vermijdbare dodelijke ongevallen in ziekenhuizen expliciet bekend is gemaakt: ruim 1.700. Dat is een goede manier van communiceren over risico's – zeggen waar het op staat – want je ziet meteen dat belangenverenigingen daarmee aan de slag gaan. Je voorkomt op die manier dat er verkeerde verwachtingen worden gewekt. Maar dat moet je ook wel durven. Er is grote voorzichtigheid bij de overheid, vaak uit juridische overwegingen. Ze wil bijvoorbeeld paniek ontwijken of reputatieschade voorkomen. Ik hoorde laatst een interessant idee: de overheid zou een negatieve lijst moeten publiceren waar de risico's op staan die niet worden afgedekt. Dat is een heel prikkelende gedachte en als de overheid in die trant gaat denken en communiceren, dan komen we een eind verder.’

VAN DER BURG 'De overheid moet veel opener communiceren dat ze er is om bepaalde zaken voor ons als burgers te regelen en dat risico's voor 100 procent uitsluiten fictie is. Ze moet duidelijk maken waarvoor ze er wel is en waarvoor niet, en ook waar burgers of bedrijven zelf

verantwoordelijkheid dragen. Er wordt nu meteen naar de overheid gekeken als er iets fout gaat en dat is niet altijd terecht. Veiligheid is een kerntaak voor de overheid, maar een kind dat zich te buiten gaat aan alcohol valt onder de eerste verantwoordelijkheid van de ouders. Een heel

algemene grens tussen eigen verantwoordelijkheid en die van de overheid is deze: datgene wat je als burger zelf kan regelen, regel je ook zelf. De overheid moet in haar communicatie verwachtingen managen en realistischer zijn over wat ze wel en niet kan doen.'

Stelling 2: Na een crisis ontstaat er bij de rijksoverheid een vorm van tunnelvisie, waardoor er geen structurele oplossingen gevonden worden

DE JONG 'Gelukkig doen grote rampen zich zelden voor. We zijn binnen de rijksoverheid druk bezig het toezicht verder te verbeteren, maar je kunt niet voorkomen dat calamiteiten plaatsvinden. Als dat gebeurt moet je er natuurlijk optimaal op reageren. Ik kan me voorstellen dat pers en politiek al heel gauw naar schuldigen zoeken en dat de betrokkenen een defensieve houding aannemen, maar er zijn in ons systeem voldoende *checks and balances* om uiteindelijk tot een goed en integraal beeld van de werkelijkheid te komen. Tunnelvisie zie ik soms bij overheden die het meest betrokken zijn bij een recente calamiteit, maar we hebben nu met de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) van Pieter van Vollenhoven een onafhankelijke partij die onderzoek doet. Dat zijn kwalitatief goede verhalen met structurele oplossingen.'

MEIJERINK 'De gedachte dat de rijksoverheid bij een ernstig ongeluk iets kan oplossen, deugt niet. Dergelijke ongelukken zijn vaak heel plaatselijk en hebben specifiek betrekking op de plaatselijke aanbieders van publieke diensten. Die mensen moet je dus aanspreken. Door de politiek systematisch als eerste aan te spreken, wordt de verantwoordelijkheid

bij degenen die het moeten voelen, minder gevoeld. Media spelen daarin ook een belangrijke rol, net als de Haagse politiek die na een incident direct Kamervragen stelt. Dat is een discussie in het parlement waar niemand iets mee opschiet.'

VAN TOL 'Als een incident veel aandacht in de media heeft en door de politiek wordt opgepakt als schandaal, dan schiet de overheid vaak in een kramp om dingen meteen op te willen lossen. Daar wordt dan ook vanuit de politiek op aangedrongen, maar vaak worden er dan overhaaste maatregelen genomen die wel een soort stoerheid uitstralen en onrust dempen, maar niet altijd een echte oplossing zijn. Als er iets ernstig misgaat, heb je tijd nodig om te analyseren of er structurele maatregelen nodig zijn en welke. De berichtgeving in de media is ook veranderd: de aandacht voor het persoonlijke drama is voorop komen te staan. Natuurlijk, als er een ongeluk is met slachtoffers, dan raakt dat je. Maar dat staat haaks op de opgave van de overheid om het hoofd koel te houden en te zorgen voor verstandige maatregelen die proportioneel zijn en niet veel nadelige bijwerkingen hebben. Ongelukken kunnen gebeuren, het leven is helaas niet vrij

van risico's.'

VAN DER BURG 'Je ziet nu vaak dat als er iets gebeurt, de betrokken minister meteen naar de Kamer wordt geroepen en er onmiddellijk maatregelen worden geëist. Vaak komen die er ook, terwijl het meestal verstandig is even het hoofd koel te houden, of tijdelijke maatregelen te nemen om de situatie in een rustig vaarwater te brengen. Je moet je afvragen hoe iets gekomen kan zijn. Is het toeval of is er iets fundamenteels aan de hand? En hoe los je dat op? Je ziet vaak dat er maatregelen worden genomen waar men later spijt van heeft, maar waar het heel moeilijk van terugkomen is. Er is bij een crisis vanuit de publieke opinie een enorme druk op bewindslieden, zij moeten laten zien dat ze inderdaad hun mannetje staan. Bij ons als volksvertegenwoordiging zit daarbij ook een deel van de oplossing: we horen bezorgdheid te verwoorden, maar het bestuur van het land moet ook blijven draaien. Op het moment dat de minister met een redelijk voorstel komt om de problemen op te lossen en zijn verantwoordelijkheid niet aan het afschuiven is, dan zou je dat als Kamerlid moeten accepteren in plaats van ter plekke maatregelen eisen.'

Brigitte van der Burg

Jan de Jong

Jan van Tol

Rien Meijerink

